

ACTA MVSEI APVLENSIS

APULUM LI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*

CARPATHIAN HEARTLANDS

*Studies on the prehistory and history of Transsylvania in
European contexts, dedicated to Horia Ciugudean on his 60th
birthday*

NUCLEUL CARPATIC

*Studii privind preistoria și istoria Transilvaniei în context
european, dedicate lui Horia Ciugudean la aniversarea a 60 de
ani*

**Edited by /
Volum îngrijit de:**

**Nikolaus Boroffka
Gabriel Tiberiu Rustoiu
Radu Ota**

ACTA MVSEI APVLENSIS

APVLVM

LI

series *ARCHAEOLOGICA ET ANTHROPOLOGICA*



ALBA IULIA

MMXIV

Fondator

ION BERCIU

Editor

GABRIEL T. RUSTOIU

Colegiul editorial

RADU ARDEVAN - Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

NIKOLAUS BOROFFKA - Deutsches Archäologisches Institut, Berlin

DANIEL DUMITRAN - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca

VALER MOGA - Universitatea „1 Decembrie 1918”, Alba Iulia

ZENO KARL PINTER - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu

MARIUS PORUMB - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca

VOLKER WOLLMANN - Obrigheim

Colegiul de redacție

HORIA CIUGUDEAN - director

RADU OTA - secretar de redacție

GEORGE BOUNEGRU - membru

CONSTANTIN INEL - membru

GENU POP - webmaster

Adresa de corespondență:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

510010 ALBA IULIA

Str. Mihai Viteazul, 12-14

Tel. 0258/813300

revista.apulum@yahoo.com

www.mnuai.ro; www.muzeuluniriialba.ro; www.anuarulapulum.ro

Correspondence address:

MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII

RO – 510010 ALBA IULIA

Mihai Viteazul St., 12-14

Tel. (+40) (258) 813300

© 2014 MUZEUL NAȚIONAL AL UNIRII, ALBA IULIA

ISSN – 1013-428X

ISSN – 2247 – 8701

ISSN-L – 2247 – 8701

CARPATHIAN HEARTLANDS
Studies on the prehistory and history of
Transsylvania in European contexts, dedicated to
Horia Ciugudean on his 60th birthday

NUCLEUL CARPATIC
Studii privind preistoria și istoria Transilvaniei în
context european, dedicate lui Horia Ciugudean
la aniversarea a 60 de ani

Edited by /
Volum îngrijit de:

Nikolaus Boroffka
Gabriel Tiberiu Rustoiu
Radu Ota

ALBA IULIA 2014

Tehnoredactare: RADU OTA

Traducerea și verificarea textelor în limba engleză: ADINA GOȘA, NIKOLAUS
BOROFFKA, BRÎNDUȘA CIUGUDEAN

Textele nepublicate nu se restituie.



Horia Ciugudean

S U M A R

CONTENTS – SOMMAIRE – INHALT

TABULA GRATULATORIA	XV
COLEGIUL EDITORIAL, Prefață (Preface)	XIX
NIKOLAUS BOROFFKA, Memories with Horia	XXIII
Amintiri cu Horia	XXVII
BIBLIOGRAFIE HORIA CIUGUDEAN	XXXI

STUDII – STUDIES

SABIN ADRIAN LUCA, FLORENTINA MARȚIȘ, ANAMARIA TUDORIE, ADRIAN LUCA, „Consacrarea ritualică” a primei colonizări neolitice din România. Partea II. Locuirea <i>“Ritual Consecration” of the first Neolithic Settlements in Romania. Second part. Habitation.....</i>	1
GHEORGHE LAZAROVICI, CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI, SORIN COLESNIUC, SOTE ANGELESKI, Muntele Teasc. Despre sanctuare în natură (I) <i>The Teasc Mountain. On Sanctuaries in the Landscape (I).....</i>	25
ZSOLT SZÉKELY, Mormântul în cistă de piatră de la Șincai (jud. Mureș) <i>The Stone Grave from Șincai (Mureș County).....</i>	81
RADU BĂJENARU, Despre datarea și contextul unui topor fațetat din Oltenia <i>On the Dating and Context of a faceted Axe from Oltenia.....</i>	89
TÜNDE HORVÁTH, Mobility: Transhumants or Immigrants? <i>Mobilitate: transhumanți sau imigranți?.....</i>	99
DALIA ANNA POKUTTA, Food and Cooking in the Únětice Culture <i>Hrană și gătit în cultura Únětice</i>	135
CLAES UHNÉR, A critical View on the Use of Salt in the political Economy of Únětice Societies in the Circumharz Region in eastern Germany	

	<i>O viziune critică asupra folosirii sării în economia politică a societăților Unětice în regiunea Circumharz din estul Germaniei</i>	161
PETER THOMAS,	Copper and Gold – Bronze Age Ore Mining in Transylvania <i>Cupru și aur – exploatarea minereurilor din Transilvania în epoca bronzului</i>	177
SASCHA MAUEL,	A close Association of some Tens of Loom Weights from Aiud – Evidence for the Presence of the Warp – Weighted Loom in Bronze Age Transylvania, Romania <i>Un ansamblu de câteva zeci de greutateți pentru războiul de țesut de la Aiud – Dovezi ale prezenței greutateților pentru urzeală în epoca bronzului din Transilvania, România</i>	195
GABRIEL BĂLAN, RALUCA BURLACU-TIMOFTE, MARIUS RÂZA, TEODOR MUNTEAN,	Situri descoperite recent aparținând culturii Wietenberg <i>New Sites belonging to the Wietenberg Culture</i>	215
CORNELIU BELDIMAN, DAN-LUCIAN BUZEA, DIANA-MARIA SZTANCS, BJÖRN BRIEWIG,	Microscopy of Praehistoric symbolic Artefacts. Wietenberg Zoomorphic Antler Plate discovered at Șoimeni, Harghita County <i>Microscopia unor artefacte preistorice simbolice. Placa zoomorvă din corn de cerb aparținând culturii Wietenberg descoperită la Șoimeni, județul Harghita ...</i>	241
MARCIN S. PRZYBYŁA,	Cladistics, Typology and the Bronze Age Pottery from Cârna <i>Cladistica, tipologia și ceramica epocii bronzului de la Cârna</i>	287
ÁGNES KIRÁLY, JUDIT KOÓS, JÁNOS GÁBOR TARBAY,	Representations of Jewellery and Clothing on Late Bronze Age anthropomorphic clay Figurines from north-eastern Hungary <i>Reprezentări ale podoabelor și îmbrăcăminteii pe figurinele antropomorfe din lut din epoca bronzului în nord-estul Ungariei</i>	307
CRISTIAN SCHUSTER,	Faza Tei V, Aspectul cultural Vlădești II–Fundenii Doamnei, grupul Govora–Fundeni sau grupul cultural Fundenii Doamnei?	

	<i>The Phase Tei V, cultural Aspect Vlădești II – Fundenii Doamnei, the Group Govora-Fundeni or the cultural Group Fundenii Doamnei?.....</i>	341
TIBERIUS BADER, Lanzenspitzen vom Typ Dremajlovka	<i>The Dremajlovka type of lance-heads</i>	369
BOGDAN PETRU NICULICĂ, VASILE BUDUI, The Evaluation and spatial Distribution of Bronze Deposits in Bucovina	<i>Evaluarea și distribuția spațială a depozitelor de bronzuri din Bucovina</i>	387
BIANKA NESSEL, Bronze Age Portioning of raw Metal–Concepts, Patterns and Meaning of casting Cakes	<i>Porționarea metalului brut în epoca bronzului-concepte, modele și semnificația turtelor de turnare</i>	401
ANCA-DIANA POPESCU, O formă de turnare din a doua jumătate a mileniului al II-lea a.Chr. descoperită la Căscioarele	<i>A casting Mold dated to the second Half of the 2nd Millennium BC discovered at Căscioarele.....</i>	427
BIBA TERŽAN, Bemerkungen zu einem bimetalenen Vollgriffschwert aus der Hallstattzeitlichen Dolenjsko-Gruppe (SO Slowenien)	<i>Considerații privind o sabie bimetalică cu mânerul plin aparținând grupului hallstattian Dalj (SE Slovenia)</i>	445
BEATRICE CIUȚĂ, Considerații arheobotanice prilejuite de descoperirea unor resturi de <i>vitis vinifera</i> în interiorul unui vas de argint (sec. IV B.C.)	<i>Archaeobotanical Considerations occasioned by the Discovery of vitis vinifera Remains within a silver Vessel (4th Century BC).....</i>	457
MARIUS-MIHAI CIUȚĂ, Istoria pierdută – istoria recuperată. Cazul Hercules 2013	<i>Lost History – Recovered History. The Hercules 2013 Case.....</i>	471
RADU CIOBANU, Statueta lui Hercule ”Farnese” recent descoperită la Apulum – elemente de mitologie comparată, iconografie, tipologie și stil ale unei piese excepționale de artă romană	<i>La Statuette d’Hercule Farnèse récemment découverte à Apulum – éléments de mythologie comparée, iconographie, typologie et style d’une pièce exceptionnelle d’art romain.....</i>	491

RADU OTA, O nouă atestare a zeului Pan și câteva considerații privind imaginile iconografice ale divinității la Apulum <i>A new Atestation of the God Pan and some Considerations regarding the Iconographic Images of the Divinity at Apulum</i>	527
CSABA SZABÓ, Notes on a new <i>Salariarius</i> from Apulum <i>Note asupra unui nou salariarius de la Apulum</i>	533
NICOLAE GUDEA, Inscriptiones Tegularum Legionis XIII Geminae 1. Tipologia ștampilelor pe țigle și cărămizi descoperite în castru <i>Inscriptiones Tegularum Legionis XIII Geminae 1. Tiles and Brick Stamps discovered in the Camp – a Typology.</i>	545
MONICA URSU, CLAUDIU TĂNĂSELIA, SERGIU CADAR, MIRCEA CHINTOANU, NICOLAE HAR, DAN ANGHEL, ANCA TIMOFAN, GEORGE BOUNEGRU, Studiu cu privire la compoziția și proveniența mortarelor cu lianți minerali utilizați la construcția edificiilor antice de la Apulum <i>Study on the Composition and Provenience of Mortars with mineral Cement used in the Construction of antique Buildings at Apulum</i>	561
CĂLIN COSMA, Considerații privind un nou tip de zăbală din secolele VII-VIII descoperit pe teritoriul Transilvaniei și Slovaciei <i>Betrachtungen zu einem neuen Trensentyp aus dem 7.-8. JH., der auf dem Gebiet Siebenbürgens und der Slowakei Entdeckt Wurde</i>	593
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN, O locuință medievală timpurie descoperită în anul 1995 la Alba Iulia "Dealul Furcilor". Câteva considerații privind locuirile medievale timpurii de pe teritoriul orașului Alba Iulia <i>Early Medieval Dwelling found at Alba Iulia "Dealul Furcilor" in 1995. Some Considerations about Early Medieval Settlements on the Territory of Alba Iulia</i>	615
AUREL DRAGOTĂ, Tipologia pandantivelor în formă de semilună <i>Typology of Crescent Shaped Pendants</i>	645

RECENZII ȘI NOTE DE LECTURĂ

REVIEWS AND READER'S NOTES

RADU CIOBANU, Alix Barbet, <i>Peintures romaines de Tunisie</i> , ed. Picard, Paris, 2013, 336 pag., 466 fig. alb-negru și color.....	669
RADU CIOBANU, <i>Jupiter on Your Side – Gods and Humans in Antiquity in the Lower Danube Area</i> (Accompanying publication for the thematic exhibitions in Bucharest, Alba Iulia and Constanța: may – september 2013; editor Cristina Georgeta Alexandrescu) Bucharest, 2013, 295 pag., 163 ilustrații alb-negru - text, 149 ilustrații color – catalog.....	675
Lista autorilor.....	681
Indice de autori (2004-2013).....	685

TABVLA GRATVLATORIA

SOTE ANGELESKI – Cluj-Napoca
DAN ANGHEL - Alba Iulia
OLE CHRISTIAN ASLAKSEN - Gothenburg
TIBERIUS BADER - Hemmingen
JOZEF BÁTORA - Bratislava
DAN BĂCUEȚ-CRIȘAN - Zalău
RADU BĂJENARU - București
GABRIEL BĂLAN - Alba Iulia
IOAN BEJINARIU - Zalău
CORNELIU BELDIMAN - București
SÁNDOR BERECKI - Târgu Mureș
KATALIN T. BIRÓ - Budapest
WOJCIECH BLAJER - Krakow
NECULAI BOLOHAN - Iași
NIKOLAUS BOROFFKA - Berlin
RODICA BOROFFKA - Berlin
GEORGE BOUNEGRU - Alba Iulia
BJÖRN BRIEWIG - Berlin
VASILE BUDUI - Suceava
RALUCA BURLACU-TIMOFTE - Cluj-Napoca
DAN-LUCIAN BUZEA - Sfântu Gheorghe
SERGIU CADAR - Cluj-Napoca
MIRCEA CHINTOANU - Cluj-Napoca
DANIELA CIUGUDEAN – Alba Iulia
BEATRICE CIUTĂ - Alba Iulia
MARIUS CIUTĂ - Alba Iulia
SORIN COLESNIUC - Mangalia
CĂLIN COSMA - Cluj-Napoca
GABRIEL CRĂCIUNESCU - Drobeta Turnu-Severin
JANOS DÁNI - Debrecen
WOLFGANG DAVID - München

MIREILLE DAVID-ELBIALI - Geneva
VALENTIN DELEANU - Alba Iulia
LAURA DIETRICH - Berlin
AUREL DRAGOTĂ - Sibiu
FLORIN DRAȘOVEAN - Timișoara
CORNELIU GAIU - Bistrița
ERWIN GÁLL - București
CLAUDIA GERLING - Berlin
ROBERT GINDELE - Satu Mare
ADRIAN GLIGOR - București
BLAGOJE GOVEDARICA - Berlin
HASKEL GREENFIELD - Winnipeg
NICOLAE GUDEA - Cluj-Napoca
SVEND HANSEN - Berlin
NICOLAE HAR - Cluj-Napoca
VOLKER HEYD - Bristol
TÜNDE HORVÁTH - Budapest
CONSTANTIN INEL - Alba Iulia
CAROL KÁCSO - Baia Mare
ELKE KAISER - Berlin
TOBIAS L. KIENLIN - Köln
VALERIU KAVRUK - Sfântu Gheorghe
ÁGNES KIRÁLY - Miskolc
JUDIT KOÓS - Miskolc
GABRIELLA KULCSÁR - Budapest
ILIE LASCU - Alba Iulia
ATTILA LÁSZLÓ - Iași
GHEORGHE LAZAROVICI – Cluj-Napoca
CORNELIA-MAGDA LAZAROVICI - Iași
ADRIAN LUCA - Sibiu
SABIN ADRIAN LUCA - Sibiu
JOSEPH MARAN - Heidelberg
FLORENTINA MARȚIȘ - Timișoara
SASCHA MAUEL - Thessaloniki
FLORIN MĂRGINEAN - Arad

ZSOLT MOLNÁR-KOVÁCS - Cluj-Napoca
LIVIU MARTA - Satu Mare
TEODOR MUNTEAN - Iași
JÓSZEF GÁBOR-NAGY - Cluj-Napoca
RITA NÉMETH - Târgu Mureș
BIANKA NESSEL - Heidelberg
BOGDAN PETRU NICULICĂ - Suceava
ANCA NIȚOI - Sibiu
JOHN O'SHEA - Michigan
RADU OTA - Alba Iulia
NONA PALINCAȘ - București
CHRISTOPHER PARE - Mainz
JAROSLAV PEŠKA - Olomouc
RICHARD PETROVSZKY - Speyer
ZENO KARL PINTER - Sibiu
IOAN PISO - Cluj-Napoca
DALIA ANNA POKUTTA - Gothenburg
CRISTIAN I. POPA - Alba Iulia
ANCA-DIANA POPESCU - București
MARCIN S. PRZYBYŁA - Cracow
COLIN P. QUINN - Michigan
SORIN RADU - Sibiu
LORENZ RAHMSTORF - Mainz
MARIUS RÂZA - Alba Iulia
AGATHE REINGRUBER - Berlin
BOTOND REZI - Târgu Mureș
CĂTĂLIN RIȘCUȚA - Deva
GABRIEL TIBERIU RUSTOIU - Alba Iulia
CRISTIAN SCHUSTER - București
VALERIU ȘÎRBU - Brăila
TUDOR SOROCEANU - Berlin
THOMAS STÖLLNER - Bochum
COSMIN I. SUCIU - Timișoara
CSABA SZABÓ - Pécs
ILDIKÓ SZATHMÁRI - Budapest

ZSOLT SZÉKELY - Sfântu Gheorghe
ALEXANDRU SZENTMIKLOSI - Timișoara
DIANA-MARIA SZTANCS - București
JÁNOS GÁBOR TARBAY - Budapest
CLAUDIU TĂNĂSELIA - Cluj-Napoca
BIBA TERŽAN - Ljubljana
PETER THOMAS - Bochum
ANCA TIMOFAN - Alba Iulia
SORIN TINCU – Hunedoara
GEORGE TOMEGEA - Sibiu
ANAMARIA TUDORIE - Sibiu
JAN TUREK - Pilsen
IOAN - MARIAN ȚIPLIC - Sibiu
CLAES UHNÉR - Gothenburg
MONICA URSU - Cluj-Napoca
HELLE VANDKILDE - Aarhus
MAGDOLNA VICZE - Százhalombatta
STEFAN WIRTH - Dijon
MIHAI WITTENBERGER - Cluj-Napoca
VOLKER WOLLMANN - Obrigheim
PETAR ZIDAROV - Sofia

MORMÂNTUL ÎN CISTĂ DE PIATRĂ DE LA ȘINCAI (JUD. MUREȘ)

Zsolt SZÉKELY

UBB, Extensia Sf. Gheorghe, România

Cuvinte cheie: cultura Coțofeni, cultura Schneckenberg, rit funerar, cistă de piatră, mormânt, Roska Márton.

Key words: Coțofeni Culture, Schneckenberg Culture, funeral rite, stone grave, Roska Márton.

”*Cetatea Păgânilor*” (”*Pogányvár*”), situată la 3 km sud-vest de comuna Șincai, este menționată prima dată în literatura de specialitate, ca și punct cu vestigii arheologice, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea la K. Benkő, de Orbán Balázs și Téglás Gábor¹.

În anul 1895, Olosz Endre a cercetat zona și a descoperit mai multe situri preistorice, iar de pe cel aflat pe ”*Cetatea Păgânilor*” (”*Pogányvár*”) a strâns și vestigii, pe care apoi le-a publicat, considerându-le materiale eneolitice.

Vestigiiile de la ”*Cetatea Păgânilor*” (”*Pogányvár*”) au mai fost menționate de Könyöki József, Nagy Géza², Iulian Marțian (³), Pósta Béla⁴ și Roska Márton⁵, iar în perioada interbelică de către H. Schroller, I. Nestor, Márton Roska, I. Kiss, D. Berciu. În perioada postbelică, aceste vestigii apar menționate în lucrările lui A. Vulpe, V. Lazăr, Petre I. Roman etc.

În urma unor ample săpături efectuate de către Valeriu Lazăr în cursul campaniilor din 1974, 1975, 1976, 1977 și 1989 a fost lămurită structura și atribuirea culturală a acestui important sit arheologic. Au fost descoperite mai multe locuințe de suprafață, bordeie cu vetre de foc, un cuptor și numeroase gropi de provizii sau menajere. În așezare a fost descoperit și un mormânt de înhumatie, cu inventar ceramic, deranjat din vechime⁶.

Conform relatării lui V. Lazăr, așezarea de la Șincai, ”*Cetatea Păgânilor*” (”*Pogányvár*”) este una dintre cele mai reprezentative pentru cultura Coțofeni⁷. În cadrul așezării, prin bogăția și diversitatea materialului descoperit, întâlnim toate fazele culturii, iar unele piese indică și prelungirea existenței

¹ Lazăr 1995, p. 251.

² Könyöki, Nagy 1905.

³ Marțian 1920.

⁴ Pósta 1903.

⁵ Roska 1942, p. 178.

⁶ Lazăr 1995, p. 251.

⁷ Lazăr 1995, p. 253.

așezării și în epoca bronzului timpuriu, respectiv perioada culturii Schneckenberg.

În Repertoriul lui Márton Roska, la pagina 178, despre Șincai putem citi următoarele: „Învățătorul reformat Andrásy Kálmán, cu ocazia unor lucrări agricole, efectuate în viile de pe dealul Cetății păgâne, a salvat dintr-o construcție, făcută din blocuri și lespezi de piatră, fragmente ceramice, o daltă de formă trapezoidală, ușor arcuită, din șist cristalin, o fusaiolă de lut, un cuțit din andezit, și o ceașcă cu toartă supraînălțată și buza oblică (fig. 213)”⁸. Însă pe pagina 179, sub fig. nr. 213 se poate citi următorul text explicativ: „Inventarul unui mormânt din eneolitic de la Șinca” (Fig. I)⁹.

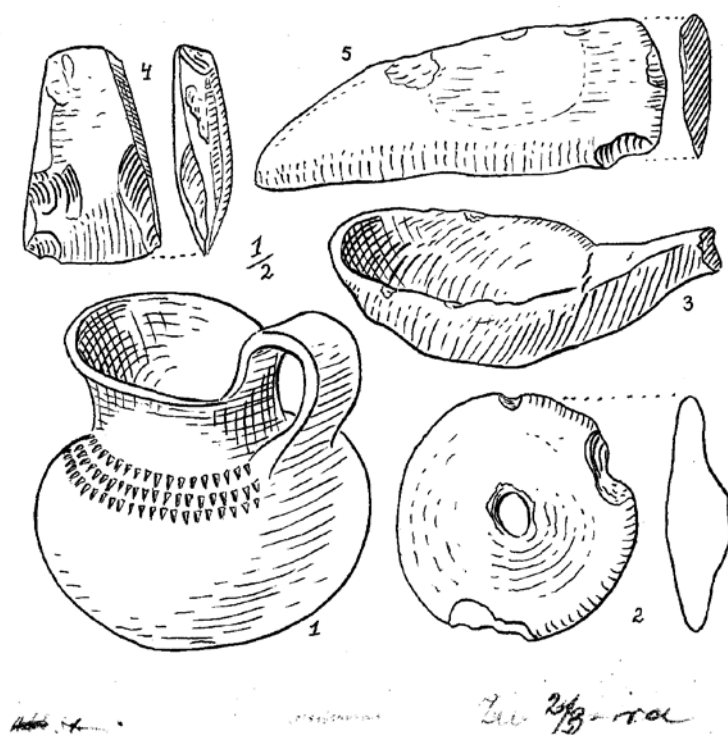


Fig. I. Inventarul mormântului în cistă de piatră de la Șinca, Cetatea Păgânilor, (”Pogányvár”), (jud. Mureș). 1. Ceașcă de lut cu toartă; 2. Rotiță de lut; 3. Lingură de lut; 4. Daltă de silex; 5. Cuțit de gresie.

⁸ Roska 1942, p. 178.

⁹ Roska 1942, p. 179, fig. 213.

Contradicția între cele două texte constă în faptul că, pe când textul explicativ vorbește despre „o construcție făcută din blocuri și lespezi de piatră”, sub figura nr. 213 apare deja un „mormânt din eneolitic”.

Între manuscrisele moștenite de la Zoltán Székely, fostul director al Muzeului Național Secuiesc din Sf. Gheorghe, se află o mapă, care conține o serie de lucrări științifice nepublicate, elaborate de Márton Roska. Lucrarea intitulată: *Mormântul din eneolitic de la Șinca (A mezőszámszondi / Samsudul – de Câmpie/ rézkori sír)* prezintă descoperirea făcută de Andrassy Kálmán și ne dă explicații cu privire la această aparentă contradicție, pe care, până-n prezent, literatura arheologică nu a sesizat-o.

În continuare, vom prezenta în traducere și adaptare, textul lucrării lui M. Roska, păstrând considerațiile autorului, încadrarea sa cronologică și terminologia specifică perioadei interbelice.

Conform acestui manuscris, în anul 1928, pe dealul „Cetății Păgâne” („Pogányvár”), s-a descoperit un mormânt în cistă de piatră, de formă dreptunghiulară, din care învățătorul Andrassy Kálmán, director la școala din localitate, a salvat piesele arheologice desenate pe figura anexată. În afara acestor piese, în mormânt au mai fost găsite mai multe fragmente ceramice, care din nefericire, n-au fost adunate și s-au dispersat. Cu toate acestea, M. Roska îi este recunoscător lui Andrassy Kálmán, că a adus aceste piese pentru a fi studiate la Muzeul Național al Transilvaniei, și i-a permis să le deseneze. În 1940 aceste vestigii erau încă acolo, iar Roska l-a înștiințat pe Andrassy printr-o scrisoare, la care însă nu a primit niciun răspuns. În 1946, când Roska a părăsit definitiv Ardealul, a lăsat în instituția sus amintită piesele mormântului cu pricina ¹⁰.

Aceste piese sunt următoarele:

1. Cească cu toartă, din pastă fină, acoperită cu slip, lustruită, de culoare cafenie. Descriere: partea de jos are forma globulară, - gâtul arcuit se îngustează – gura se lățește în formă de pâlnie și este ușor oblic tăiată, astfel că partea din față este ușor ridicată. Toarta, în bandă lată, este trasă din buză, ușor supraînălțată și se leagă pe umărul vasului. Toarta nu este plată, ci are de-a lungul ei o șa. Ceasca este decorată pe umăr cu trei rânduri paralele și orizontale de impresiuni în formă de triunghi, cu vârful în jos, ce pornesc de la baza toartei (**Fig. I./1**).
2. Rotiță compactă de lut, sau prâsnel de tors / fusaiolă. Este făcută din pastă fină și are culoarea cafenie. La mijloc, în jurul găurii, într-o parte, are o proeminență tronconică (**Fig. I./2**).

¹⁰ Desenul a apărut în Repertoriu, p. 179, fig. 213, dar acolo scara este greșită, nu ½ ci 1/3. (Mențiune de la M. Roska).

3. Lingură de lut, de formă ovală, din pastă fină, de culoare brun-gri. Capătul mânerului compact este rupt (**Fig. I./3**).
4. Daltă trapezoidală de silex ardezic (**Fig. I./4**).
5. Cuțit de gresie cu muchia arcuită, puțin tocit. Taișul nu are o linie regulat dreaptă (**Fig. I./5**).

Roska mai menționează că săpătura programată și pregătită pentru primăvara anului 1929 pe dealul ”Cetății Păgâne” (”Pogányvár”), din motive independente de persoana sa, s-a amânat, astfel că descrierea – „*certificatul de botez*” – științifică a acestui mormânt n-o avem nici până-n prezent.

Dalta de silex este un tip bine cunoscut din neolitic și nu este exclus să nu fi fost găsită în mormânt, ci să fie în legătură cu așezarea neolitică, care a existat cândva pe dealul ”Cetății Păgâne”¹¹(”Pogányvár”). Ceașca de lut reprezintă o formă oarecum modificată a moștenirii culturii Coțofeni I (Corpadea I) din eneoliticul transilvănean, care în această formă și execuție, deocamdată este unicat. Analogiile ei din eneoliticul Transilvaniei sunt numeroase și de regulă sunt decorate cu canelură sau cu zig-zaguri. În colecția Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei există un fragment ceramic de la Boholt, jud. Hunedoara, care este decorat tot cu canelură și triunghiuri imprimate, într-o manieră asemănătoare cu decorul ceștii de la Șincai. O ceașcă de la Boița, jud. Hunedoara, cu buza teșită și toarta în bandă supraînălțată deasupra buzei este decorată pe corp și pe toartă cu incizii orizontale. După formă aceasta ar fi analogia cea mai bună pentru ceașca de la Șincai, cu mențiunea, că ultima are buza mai teșită și toarta se înalță cu mult mai sus deasupra buzei. Considerăm că ne-am abate prea mult de la subiectul nostru, dacă ne-am ocupa și cu rolul decorului realizat din triunghiuri imprimate, începând cu apariția lui în neolitic, la Valea Nandrului, la Turdaș, în faza a III-a bronzului transilvănean, faciesul cultural Corpadea II, ceramica Wietenberg. Deocamdată este esențial să dovedim prezența acestui decor și în faciesul cultural eneolitic transilvănean Cluj-Corpadea I și continuitatea lui în eneolitic.

În colecția Muzeului Național de Istorie a Transilvaniei, sub nr. inv. 409-637, se păstrează de la Coldău (*fostul comitat Solnoc –Dăbâca*) mai multe fragmente ceramice, pietre de măcinat, unelte pentru retușare, pietre de șlefuit, diferite așchii, gratoare (din gresie opalizată și din jasp), cuțite de gresie etc. Printre acestea se află și o farfurie fragmentară care, pe fund, în exterior și pe perete, dar și în interior este decorată cu triunghiuri imprimate. Aparținerea acestei farfurii la perioada eneoliticului este dovedită și prin prezența cuțitului de

¹¹ Menționăm că Valeriu Lazăr nu face nici o referire la existența unei așezări neolitice pe dealul ”Cetății Păgâne” de la Șincai.

gresie, precum și a unei fusaiole, cu corpul îngroșat ca o bucușă de roată în jurul găurii transversale¹².

Așadar, decorul ceștii de la Șincai, ca și forma ei, reprezintă o moștenire din eneolitic, cu diferența că este puțin mai bombată, iar partea de jos a corpului este ca un glob mai accentuat, iar modelarea oblică a buzei este mai puțin izbitoare. Drept consecință, partea din față a buzei nu este așa de ridicată, ca și a celor din faciesul cultural Corpadea I (Coțofeni), nici toarta în bandă nu se ridică prea mult deasupra buzei, iar de-a lungul este adâncită ca o șa, ceea ce este o caracteristică pentru eneolitic și epoca bronzului.

Rotița de lut, cu o bucușă într-o parte, este un fenomen nou, pe care o întâlnim, într-o formă mai simplă în așezarea de la Cetea (Alba)¹³, iar cu bucușă în ambele părți, la Livezile¹⁴, dar contextul acestora nu este sigur, însă începând din eneolitic – epoca cuprului – și în așezările din epoca bronzului sunt permanent prezente¹⁵.

Lingura de formă ovală este o moștenire din neolitic, și ca o replică a scoicii de râu (*Unio crassus*), mai apoi, ca o copie de lut a variantei cioplite din lemn, are o existență mai lungă¹⁶.

Cuțitul de gresie, de regulă de formă curbată, este bine cunoscut din așezările eneolitice, care sunt contemporane cu nivelul II al Ariușdului transilvănean¹⁷. Nu putea să aibă o funcționalitate practică, numai dacă era folosit pentru netezirea vaselor, sau eventual avea o importanță cultică.

Nu putem neglija nici forma mormântului în care au fost găsite aceste obiecte, cu toate că informațiile noastre sunt destul de sărace și lacunare, însă un fapt este clar, că aceste vestigii provin dintr-un mormânt similar, cu cele ridicate de purtătorii culturii Schneckenberg de pe „Dealul Melcilor” din Brașov¹⁸. Această cultură este contemporană cu nivelul II al culturii Ariușd. În consecință, aceste descoperiri de la Șincai aparțin eneoliticului/epocii aramei, excepție făcând dalta trapezoidală de silex ardeziec.

*

Manuscrisul lui M. Roska prezentat mai sus, cu toate că din mai multe privințe este depășit, considerăm totuși, că ne furnizează o serie de informații

¹² Roska 1940, 14:6, p. 121-140.

¹³ Roska 1941, I. P. 55. 1. 9. fig. 4; Idem 1942, p. 54. 1. 53. fig. nr. 4.

¹⁴ Roska 1941, I. p. 84. 1. 33. fig. nr. 7; Idem 1942, p. 307. 1. 7.

¹⁵ Roska 1912; Idem 1913, Idem, 1941a, p. 45-61. 1.

¹⁶ Roska 1941b.

¹⁷ Cuțite curbe de gresie sunt în colecția Muzeului Național Secuiesc și provin de la Șard și de la Sf. Gheorghe-„Piatra de Veghe”-„Örkő”. În colecția Muzeului Național de Istorie din Cluj, în afara cuțitului sus menționat de la Coldău, se mai află două exemplare, de la Ozd (jud. Alba), unul având nr. de inv. VI. 7743 și a fost găsit în locul numit „Kenderpatak-Somosbérc”, iar celălalt are nr. inv. VI. 7756 (Mențiune de la M. Roska).

¹⁸ Schroller 1933.

valoroase, iar din punctul de vedere al încadrării cronologice, observațiile autorului sunt și acum valabile. Deosebit de important este că a îmbogățit repertoriul mormintelor în cistă de piatră din aria culturii Schneckenberg cu încă un punct, până-n prezent necunoscut în literatura arheologică. Cu atât mai interesantă este această informație, fiindcă în cursul celor cinci campanii de săpături sistematice efectuate de Valeriu Lazăr în așezarea de la Șincai, n-a fost găsit niciun alt mormânt făcut din lespezi de piatră. Nici măcar prezența acestor elemente de construcție nu este menționată. Din nefericire, nu avem date despre poziția înhumatului sau dacă a existat un schelet în acest mormânt.

Pe baza ritului de înmormântare – înhumare în poziție chircită, în cistă de piatră – aceste morminte au fost atribuite culturii Schneckenberg¹⁹, dar ulterior s-a confirmat că, ele de fapt aparțin celor mai timpurii manifestări culturale ale perioadei timpurii a epocii bronzului din partea centrală a României și par să fie sincrone cu orizontul Zimnicea-Mlăjet-Coțofeni I târziu și Cățelu Nou²⁰.

Morminte de acest tip au fost descoperite și în centrul Transilvaniei, la Cheile Aiudului²¹, Geoagiu de Sus și Izvoarele²². După părerea lui P. I. Roman ele suprapun resturile Coțofeni, observație confirmată și în cazul așezării de la Șincai, de M. Roska. Împreună cu cele din sud-estul Transilvaniei, ele reprezintă promotorii răspândirii fenomenului epocii bronzului spre partea centrală și vestică a Transilvaniei²³. Este vorba despre o pătrundere etno-culturală din sud și est, ce a suferit, sub influența substratului local, anumite modificări și a dat naștere unui orizont cultural care, cronologic, se încadrează în subetapa IIb a bronzului timpuriu din sud-estul Transilvaniei²⁴.

THE STONE GRAVE FROM ȘINCAI (MUREȘ COUNTY)

ABSTRACT

In this paper the author discusses an original manuscript of the great archaeologist of the last century, Márton Roska, in which he presents the inventory of a stone grave, discovered on "the heathen castle" („Cetatea Păgânilor”, " Pogányvár "), located 3 km south- west of the Șincai village (Mureș county).

This manuscript, although in many respects it is already antiquated, however does in my belief provide valuable information, and in terms of chronological classification – in the Schneckenberg culture - the author's observations are still valid.

¹⁹ Székely 1980, p. 41; Székely 1983, p. 62.

²⁰ Leahu 1965; Roman 1986, p. 38.

²¹ Vlăsa *et alii* 1987.

²² Ciugudean 1977.

²³ Roman 1986, p. 41.

²⁴ Székely 1997, p. 43.

Particularly important is the fact that it has enriched the repertoire of stone graves in the area of Schneckenberg culture with one more point, up to the present unknown in the archaeological literature. This information is especially interesting, because during the five systematic excavation campaigns conducted by Valeriu Lazăr in the settlement of Șincai no other grave made of stone slabs was found. Not even the presence of such building blocks is mentioned.

EXPLANATION OF THE FIGURES

Fig. 1. Inventory of the burial in stone cist from Șincai, Cetatea Păgânilor, ("Pogányvár"), (jud. Mureș). 1. Clay cup with handle; 2. Clay wheel; 3. Clay spoon; 4. Silex chisel; 5. Sandstone knife.

Abrevieri bibliografice

- Ciugudean 1977 - H. Ciugudean: "Noi contribuții la cercetarea necropolelor tumulare din Munții Trascăului și ai Bedeleului", *ActaMN*. 14, 1977, p. 43-56.
- Könyöki, Nagy 1905 - J. Könyöki, G. Nagy, *A középkori várak különös tekintettel Magyarországra*, Budapest, 1905.
- Lazăr 1995 - V. Lazăr, *Repertoriul arheologic al județului Mureș*, Târgu Mureș, 1995.
- Leahu 1965 - V. Leahu, "Săpăturile arheologice de la Cățelu Nou", *Cercetări arheologice în București*, 2, 1965, p. 11-14.
- Marțian 1920 - I. Marțian, *Repertoriu arheologic pentru Ardeal*, Bistrița, 1920.
- Pósta 1903 - B. Pósta, *Útmutató az Erdélyi Múzeum Érem- és Régiségtárában*, Cluj, 1903.
- Roman 1986 - P. I. Roman, "Perioada timpurie a epocii bronzului pe teritoriul României", *SCIIVA*, 37, 1986, p. 29-55.
- Roska 1912 - M. Roska, "Ásatás a Pécska-szemlaki határban levő Nagysáncon", *Dolgozatok*, Cluj, 1912, p. 1-73.
- Roska 1913 - M. Roska, "Ásatás a perjámosi Sánchalmon", *Múzeumi és Könyvtári Értesítő*, Budapest. I-X. 1907-1916, 1913.
- Roska 1940 - M. Roska, "A kimetszett díszű agyagművesség Erdélyben", *Debreceni Szemle*, Debrecen, 1940.
- Roska 1941 - M. Roska, "Az aeneolithikum kolozskorpádi I. jellegű emlékei Erdélyben", *Közlemények*, Cluj, 1, 1941, p. 44-99.
- Roska 1941a - M. Roska, "A gyulavarsándi Laposhalom rétegtani viszonyai, La stratigraphie de la colline Laposhalom de Gyulavarsánd", *Folia Arch*, III-IV, Budapest, 1941.
- Roska 1941b - M. Roska, *A Torma Zsófia-gyűjtemény az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárában*, 1941.

- Roska 1942 - M. Roska, *Erdély régészeti repertórium I. Óskor*, Cluj, 1942.
- Schroller 1933 - H. Schroller, *Die Stein- und Kupferzeit in Siebenbürgen*, Berlin, 1933.
- Székely 1980 - Z. Székely, "Date noi privind ritul de înmormântare al culturii Schneckenberg în județul Covasna", *Aluta*, 10-11, 1978-1979 (1980), p. 39-46.
- Székely 1983 - Z. Székely, "Contribuții la dezvoltarea culturii Schneckenberg în județul Covasna", *Aluta*, 14-15, 1983, p. 39-43.
- Székely 1997 - Z. Székely, *Perioada timpurie și începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*, București, 1997.
- Vlassa et alii 1987 - N. Vlassa, M. Takács, Gh. Lazarovici, "Die Hügelgräber aus dem Banat und aus Siebenbürgen aus der Spätäneolithischen Periode" (in: D. Srejić N. Tasić (hrsg.), *Hügelbestattung in der Karpaten-Donau-Balkan-Zone während der Äneolithischen Periode. Internationales Symposium Donji Milanovac 1985*, Balkanoloski Institut Sanu 29, Beograd, 1987, p. 107-119.

LISTA AUTORILOR

Dan Anghel - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, dnanghel@yahoo.com

Sote Angeleski - Cluj-Napoca, s_angeleski@yahoo.com

Tiberius Bader - Hemmingen, tib.bader@web.de

Dan Băcuet-Crișan - Muzeul Județean de Istorie și Artă, Zalău, bacuet@yahoo.com

Radu Băjenaru - Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, radu.bajenaru@gmail.com

Gabriel Bălan - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, liviugabrielbalan@yahoo.com

Corneliu Beldiman - «Dimitrie Cantemir» Christian University, Faculty of History, Bucharest; Romanian Scientific Society for Interdisciplinary Research, Bucharest; belcor@gmail.com

George Bounegru - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, bounegru_g_viziru@yahoo.com

Björn Briewig - German Archaeological Institute, Berlin, bjoerndebrie@yahoo.de

Vasile Budui - "Ștefan cel Mare" University, Suceava, Faculty of History and Geography, Department of Geography, vbudui@yahoo.com

Raluca Burlacu-Timofte - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca, raluburlacu@gmail.com

Dan-Lucian Buzea - National Museum of the Eastern Carpathians, Sfântu Gheorghe, buzealuci@yahoo.com

Sergiu Cadar - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică Cluj-Napoca, sergiu.cadar@icia.com

Mircea Chintoanu - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică Cluj-Napoca, chintoanu_m@yahoo.com

Radu Ciobanu - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, pufu_ciobanu@yahoo.com

Beatrice Ciută - Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, beatriceciuta@yahoo.com

Marius Ciută - Universitatea "Lucian Blaga", Sibiu, mariusciuta@yahoo.com

Sorin Colesniuc - Muzeul de Arheologie Callatis, Mangalia, sorinmarcelcolesniuc@yahoo.com

Călin Cosma - Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, cosma.calin@yahoo.com

Aurel Dragotă - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, reludragota@yahoo.com

Nicolae Gudea - Universitatea "Babeș-Bolyai", Cluj-Napoca

Nicolae Har - Universitatea "Babeș-Bolyai", Facultatea de Biologie și Geologie, Departamentul de Geologie, Cluj-Napoca, nicolae.har@ubbcluj.ro

Tünde Horváth - Budapest, tundehorvath4@gmail.com

Cornelia-Magda Lazarovici - Institutul de Arheologie, Iași, magdamantu@yahoo.com

Gheorghe Lazarovici - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, ghlazarovici@yahoo.com

Adrian Luca - Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, luca_adrian_sibiu@yahoo.com

Sabin Adrian Luca - Universitatea „Lucian Blaga”, Sibiu, sabinadrian.luca@ulbsibiu.ro; Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, sabin.luca@brukenthalmuseum.ro

Florentina Martiș - Muzeul Banatului, Timișoara, tina.martis@yahoo.com

Sascha Mauel - Aristotle University of Thessaloniki, Thessaloniki, kontakt@mauel.dk

Teodor Munteanu - Universitatea "Alexandru Ioan Cuza", Iași, teddy_muntean@yahoo.com

Bianka Nessel - ERC Project "BronzeAgeTin" Institute of Earth Sciences Ruprecht-Karls-Universität Heidelberg, Heidelberg, Bianka.Nessel@geow.uni-heidelberg.de

Bogdan Petru Niculică - Bukovina Museum, Suceava, niculicab@yahoo.com

Radu Ota - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, eractum@yahoo.com

Dalia Anna Pokutta - Department of Archaeology, University of Gothenburg, Gothenburg, dalia.anna.pokutta@gu.se

Anca-Diana Popescu - Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, ancadiana_popescu@yahoo.com

Marcin S. PRZYBYŁA - Institute of Archaeology, Jagiellonian University, Cracow, mszprzybyla@gmail.com

Marius Râza - Universitatea "1 Decembrie 1918", Alba Iulia, raza_marius@yahoo.com

Cristian Schuster - Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan” – Centrul de Tracologie, București, cristianschuster@yahoo.com

Csaba Szabó - University of Pécs, Pécs, szabo.csaba.pte@gmail.com

Zsolt Székely - UBB, Extensia Sf. Gheorghe, Sf. Gheorghe, szekely.zsolt@fspac.ro

Diana-Maria Sztancs - «Dimitrie Cantemir» Christian University, Faculty of History, Bucharest; Romanian Scientific Society for Interdisciplinary Research, Bucharest; beldiana22@yahoo.com

Claudiu Tănăselia - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică Cluj-Napoca, claudiu@tanaselia.ro

Biba Teržan - Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta Oddelek za arheologijo, Ljubljana, ljubinka.terzan@ff.uni-lj.si

Peter Thomas - Deutsches Bergbau-Museum Bochum Forschungsbereich Montanarchäologie, Peter.Thomas@Bergbaumuseum.de

Anca Timofan - Muzeul Național al Unirii, Alba Iulia, anca.timofan@yahoo.com

Anamaria Tudorie - Muzeul Național Brukenthal, Sibiu, anamaria.tudorie@brukenthalmuseum.ro

Claes Uhnér - Department of historical studies, University of Gothenburg, Gothenburg, claes_uhner@hotmail.com

Monica Ursu - Institutul de Cercetări pentru Instrumentație Analitică, Cluj-Napoca, monaursu5@yahoo.com